

Nr 66.

Ankom till riksdagens kansli den 4 juni 1917 kl. 2 e. m.

Utlåtande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag innefattande tillfälligt undantag från gällande inskränkningar i rätten att använda sparbanks vinst.

I en till riksdagen den 19 maj 1917 avlåten, till bankoutskottet hänvisad proposition nr 371 har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollen över finansärenden för den 12 och 19 maj 1917 samt av i lagrådet fört protokoll, föreslagit riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag innefattande tillfälligt undantag från gällande inskränkningar i rätten att använda sparbanks vinst.

Förslag

till

Lag

innefattande tillfälligt undantag från gällande inskränkningar i rätten att använda sparbanks vinst.

Härigenom förordnas som följer:

Utan hinder av föreskrifterna i 15 § lagen angående sparbanker den 29 juli 1892 eller i fastställt reglemente må sparbanks huvudmän, efter det styrelsen yttrat sig i frågan, besluta, att högst en tredjedel av vinsten å den av sparbanken under föregående året drivna rörelse skall användas för annat i samma paragraf angivet ändamål än avsätt-

Bihang till riksdagens protokoll 1917. 8 saml. 51 häft. (Nr 66—67.)

ning till reservfond, dock att till följd av sådant beslut reservfonden eller, där förbehåll om tillskjuten grundfonds återbärande icke i reglementet gjorts, sammanräknade beloppet av grund- och reservfonderna icke må komma att understiga fem procent av insättarnas behållning enligt senaste bokslut.

Huvudmännens beslut i ärende, varom nu är sagt, skall underställas Konungens befallningshavande, som har att pröva, huruvida beslutet överensstämmer med föreskrifterna i denna lag.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då densamma, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 31 maj 1918.

Till ovanberörda statsrådsprotokoll den 12 maj 1917 har departementschefen i ärendet anfört följande:

»Enligt huvudstadgandet i 15 § av sparbankslagen, såsom nämnda lagrum lyder enligt lagen den 25 maj 1905, skall all vinst, som å sparbanks rörelse uppkommer, avsättas till en reservfond för bestridande av omkostnader och betäckande av förluster. Då reservfonden eller i visst fall sammanräknade beloppet av grund- och reservfonderna överstiger tio procent av insättarnas behållning enligt senaste bokslut, må emellertid sparbanksens huvudmän, efter det sparbanksens styrelse avgivit yttrande i ärendet, kunna besluta, att överskottet skall enligt grunder, som av huvudmännen fastställas, tillgodoföras insättare såsom tilläggsränta eller ock annorledes användas för väckande och underhållande särskilt hos mindre bemedlade insättare av håg till ökad sparsamhet. Likaledes må, om bankens reglemente sådant uttryckligen medgiver, huvudmännen, sedan styrelsen yttrat sig i frågan, kunna anslå högst hälften av förenämnda överskott till sådant välgörande eller allmännyttigt ändamål, som icke på grund av gällande författning skall tillgodoses genom skattebidrag.

I förhållande till den ursprungliga lydelsen av berörda lagrum innebar nyssnämnda lag den 25 maj 1905 ändring huvudsakligen därutinnan, att dels såsom särskilt ändamål, vartill överskottsmedlen kunde få användas, angavs tillgodoförande åt insättarna av en tilläggsränta, beräknad enligt av huvudmännen fastställda grunder, dels rätten att använda överskottet till välgörande eller allmännyttigt ändamål inskränktes till allenast sådant ändamål, som icke på grund av

gällande författning skall tillgodoses genom skattebidrag, och tillika stadgades, att till dylikt ändamål finge användas endast hälften av förutnämnda överskott.

I en till Kungl. Maj:t den 8 innevarande månad ingiven skrift har sparbanksföreningens styrelse framhållit, att genom bestämmelserna i förevarande paragraf möjlighet att disponera uppkommen vinst på annat sätt än genom avsättning till reservfond är utesluten för andra sparbanker än sådana, vilkas reservfonder eller, i visst fall, sammanlagda grund- och reservfonder överstiga tio procent av insättarnas behållning, varför styrelsen ifrågasatt, att ett sådant tillägg till lagrummet borde göras, att dylik möjlighet bereddes även övriga sparbanker.

*Sparbanks-
föreningen.*

Föreningstyrelsen har härom anfört följande:

»Sedan många sparbanker, efter att hava vid sitt grundläggande varit beroende av gåvor till bestridande av sina kostnader och mötande av eventuella förluster, vunnit den styrka, att de egna medlen, reservfonderna, ansågos tillräckliga för nämnda ändamål, framträdde den meningen, att vinstmedel kunde användas även till andra allmännyttiga eller välgörande ändamål. Å andra sidan gjordes gällande den åsikten, att en sparbanks medel icke borde få användas för annat ändamål än bankens eget, till insättarnas gagn och till uppmuntrande och befordrande av sparsamheten särskilt bland de mindre bemedlade. Denna fråga upptogs av lagstiftningen, som gått en medelväg, medgivande sparbankerna rätt att utdela medel till främmande ändamål, men med allt mer skärpta inskränkningar i denna rätt. Bakom sparbankslagens 15 § ligger helt visst ett intresse för insättarne och sparsamhetens befordrande, och detta intresse har kommit till uttryck i stadgandet att, för användning av så att säga överflödsmedel, i första hand hänvisas till väckande av och underhållande särskilt hos mindre bemedlade insättare av håg till ökad sparsamhet. En sådan användning innebär ett fullföljande av sparbankernas eget ändamål, och för detta ändamål böra alla sparbanker verka. Vid hänvisningen till detta ändamål förbisågs emellertid, att ifrågavarande, där intagna föreskrift träffade endast de sparbanker, som hade överskottsmedel (mer än 10 procent av insättarnas behållning), och att därav kunde dragas den slutsatsen, att de andra sparbankerna (mer än halva antalet) ej skulle få göra utgifter för befrämjande av sitt eget ändamål. Till detta förbiseende gjorde man sig ej skyldig, då den finska sparbankslagen, med efterbildande av den svenska, skrevs. I den finska lagen uteslöts ovan citerade bestämmelse, vilket helt visst icke berodde därpå, att överskottsmedel icke borde användas till uppmuntrande av sparsamheten, utan därpå, att även andra bankens medel borde få sådan användning.

I en synnerligen bjärt belysning kommer verkan av nu omförmälda stadgande genom följande rättsfall. En sparbank beslöt vid ett sitt jubileum att insätta en krona å en var av 2,000 sparbanksböcker att utdelas bland folkskolebarn. Konungens befallningshavande vägrade fastställelse å beslutet. Sparbanken ägde vid jubileumsårets slut fonder till belopp kronor 889,667:77 (därav kronor 150,547:36 pensionsfond), insättarnas behållning kronor 8,763,900:08.

Ifrågavarande stadgande reser enligt styrelsens förmenande alldeles oberättigade hinder mot en sparbanks bemödande att göra sitt bästa för sina insättare. Banken har visserligen rätt att å insatta medel utfästa så stor räntefot, banken kan och vill utgöra, men om ett bokslut visar, att räntan kunnat sättas högre än i förväg skett, är banken, så vitt den ej har överskottsmedel, förhindrad av lagen att lämna en tilläggsränta. En skatt å behållen sparbanksränta är att vänta. Det kan tänkas, att en sparbank ville lämna en kompensation för denna skatt genom att ge *alla* sina insättare en tilläggsränta; lagen förbjuder detta i fråga om flertalet sparbanker.

Under det att enligt styrelsens förmenande de menligaste påföljderna av 15 §:ns innehåll träffa sparbankens förhållande till insättarna och sparsamhetens befrämjande, torde även rätten att disponera medel till välgörande och allmännyttiga ändamål vara över hövan inskränkt. Över halva antalet av landets sparbanker äro förhindrade att med en enda skärv ansluta sig till bemödandena att avhjälpa det särskilt nu i så rikt mått framträdande nödläget. En sparbank med en reservfond å 286,000 kronor och en insättarebehållning av 3,988,000 kronor hade med 150 kronor bidragit till en insamling för anskaffande av ved m. m. åt fattiga till julen. Sparbanken erhöll härför en admonition från Konungens befallningshavande. Denna avstängdhet från möjlighet att vid behov räcka en hjälpande hand gäller för sparbanker, som hava egna fonder till belopp av en eller annan, ända till fyra miljoner kronor.

Vad här i underdånighet blivit anfört, ger enligt styrelsens mening vid handen, att en rätt grundlig omformulering av sparbankslagens 15 § vore erforderlig. Men då en sådan omformulering icke torde kunna ske utan beaktande av vissa andra brister i sparbankslagen, har styrelsen ansett sig böra stanna vid att i underdånighet hemställa, att ett tillägg i 15 §, vilket nära ansluter sig till paragrafens nuvarande bestämmelser, men i någon mån avhjälper de nu förefintliga olägenheterna, måtte infogas före paragrafens sista punkt, nämligen:

Till ändamål, som i denna paragraf sägs, må ock, ehuru överskottsmedel icke finnas, huvudmännen efter styrelsens hörande kunna anslå högst en femtedel av senaste årsvinst, under villkor dock att efter sådana anslags utgående sammanräknade beloppet av grund- och reservfonderna uppgår till minst fem procent av insättarnas behållning enligt senaste bokslut.»

Bankinspek-
tionen.

Bankinspektionen har över berörda framställning avgivit infor-
rat utlåtande och därvid förklarar densamma icke föranleda någon er-
inran från ämbetsverkets sida.

Departements-
chefen.

Bestämmelserna i 15 § av sparbankslagen hava tillkommit i syfte
att förhindra, att en sparbanks medel användas till ändamål, som äro
för sparbanken främmande. De avhjälpa därjämte i någon mån bristen
på föreskrifter om viss proportion mellan inlåningen och de egna
fonderna.

Såsom styrelsen för sparbanksföreningen framhållit, lämna ifråga-
varande bestämmelser möjlighet till friare användning av behållna medel

endast i en mycket inskränkt omfattning, nämligen för allenast de sparbanker, i vilka reservfonden eller sammanlagda beloppet av grund- och reservfonderna överstiger tio procent av insättarnas behållning enligt senaste bokslutet. Under vanliga omständigheter skulle jag icke, åtminstone utan en närmare utredning, varit benägen att föreslå någon ändring i dessa bestämmelser. Sådana de ekonomiska förhållandena nu gestalta sig, ställer sig frågan emellertid för mig i ett helt annat läge. Den utsträckning av rätten att i viss omfattning använda vinstmedel annorledes än till avsättning till reservfonden, som sparbanksföreningens styrelse nu ifrågasatt, synes mig för närvarande synnerligen behjärtansvärd, och bör enligt min mening styrelsens förslag mottagas med tacksamhet. Enligt vad jag erfarit skulle nämligen många sparbanker, som hava en god ställning, men som på grund av gällande bestämmelser nödgas avsätta hela vinsten till reservfonden, komma att dela med sig av sina medel till sådana ändamål, som omförmälas i 15 § i sparbankslagen, därest nuvarande hindren härför bleve åtminstone till en del borttagna.

Om jag sålunda ansluter mig till den tanke, som av sparbanksföreningens styrelse framlagts, är jag dock icke av samma mening som styrelsen i fråga om den väg, på vilken man bör framgå. Då ett dispenserande från förberörda bestämmelser blivit av sparbanksföreningens styrelse ifrågasatt närmast med hänsyn till de för närvarande rådande svåra tiderna och, såsom även av styrelsen framhållits, ifrågasatt torde vara i behov av förändring jämväl i andra avseenden än det nu främst berörda, men tiden är så långt framskriden, att en dylik mera omfattande bearbetning uppenbarligen icke kan nu komma i fråga, synes det mig lämpligast att giva den föreslagna bestämmelsen allenast provisorisk giltighet, förslagsvis till och med den 31 maj 1918, i vilket fall en friare användning av vinsten å såväl 1916 som 1917 års rörelse i förevarande syfte skulle medgivas. Under sådana förhållanden torde det ock ligga närmast till hands, att det föreslagna stadgandet lämnas i en särskild författning med nämnda tidsbegränsning. Därvid synes det mig icke heller böra väcka betänklighet att, såsom sparbanksföreningen under hand hos mig ifrågasatt, till och med utsträcka den friare dispositionsrätten över vinsten till en tredjedel av vinstbeloppet, dock naturligtvis under förutsättning att efter frånräknande av den sålunda disponerade vinstdelen reservfonden eller, där förbehåll om tillskjuten grundfonds återbärande icke i sparbankens reglemente gjorts, sammanräknade beloppet av grund- och reservfonderna uppgår till minst fem procent av insättarnas behållning enligt senaste bokslut. Beslut

om dylik användning av vinsten bör emellertid underställas Konungens befallningshavandes prövning.»

I lagrådet hava i anledning av förslaget avgivits följande yttranden:

Justitieråden *Gullstrand* och *Wedberg* samt regeringsrådet *Planting-Gyllenbåga* förenade sig om följande yttrande:

»Enligt 15 § i sparbankslagen må sparbanks huvudmän under intet förhållande anslå medel till välgörande eller allmännyttigt ändamål, med mindre sparbankens reglemente uttryckligen medgiver sådant. Den rättighet, som i samma paragraf under vissa villkor tillerkännes sparbank att till annat i paragrafen omförmålt ändamål anslå medel, är däremot, vid lagens tystnad i ämnet och då sagda ändamål, om än indirekt, instämmer med syftet för sparbankens verksamhet, att anse såsom oberoende av vad reglementet därutinnan kan innehålla. Nu medgives i den föreslagna lagen sparbank att under vissa villkor anslå medel till välgörande eller allmännyttigt ändamål, utan att något förbehåll gjorts angående reglementets innehåll i ämnet. Man kan vid dessa förhållanden svårligen undgå att finna sparbanken hava berättigats att, jämväl då reglementet innehåller förbud däremot, anslå medel till dylikt för sparbankens verksamhet främmande ändamål.

Att sålunda genom lag upphäva reglementets bestämmelser synes icke tillrådligt. Där ett beslut av den innebörd, att sparbanksmedel anslås till välgörande eller allmännyttigt ändamål, skulle komma i strid med reglementets bestämmelser, lära dessa, innan beslutet fattas, böra ändras i den för sådan ändring gällande ordning. Förslagets ståndpunkt i denna del synes för övrigt icke väl överensstämma med vad 21 § sparbankslagen, i vilket lagrum någon ändring ej är ifrågasatt, innehåller om påföljd för det fall att huvudmän fatta beslut, vilket står i uppenbar strid med sparbankens reglemente.

Det lärer icke vara avsett att genom den föreslagna lagen göra ändring i den rätt, som i 15 § tillerkännts sparbanker, vilkas behållning, på sätt lagrummet angiver, överskjuter tio procent av insättarnas tillgodohavanden. Med den föreslagna avfattningen har emellertid dessa sparbankers rätt dels utvidgats, dels ock inskränkts. Till välgörande eller allmännyttigt ändamål kunna sålunda anslås medel, även om reglementet icke uttryckligen medgiver detta, men å andra sidan blir, även om sparbanks ställning är aldrig så stark, huvudmännens rätt att anslå medel begränsad till en tredjedel av årsvinsten. Om man, såsom synes rimligt, medgäve de sparbanker, vilkas ställning icke är så förmånlig, som i 15 § avses, rätt att anslå medel till välgörande eller allmännyttigt

ändamål även i det fall att reglementet, utan att förbjuda sådant, dock icke uttryckligen tillåter det, torde hinder ej föreligga att lämna övriga sparbanker samma rätt. Däremot lär den icke åsyftade, men av förslagens avfattning följande inskränkningen i de ekonomiskt starkare sparbankernas av gällande lag medgivna anslagsrätt med nödvändighet böra genom en förändrad redaktion avlägsnas.

Vid den omarbetning, förslaget enligt det nu sagda torde böra undergå, lär böra iakttagas, att lagen kommer att innefatta tillägg till 15 § sparbankslagen av innehåll att från den däri stadgade regeln om avsättning av all vinst till reservfond medgives ytterligare undantag utöver de redan enligt sagda lagrum förefintliga.»

Justitierådet *von Seth* anförde:

»Såväl rubriken som själva lagtexten synas böra underkastas någon jämkning, så att tydligt kommer att framgå, vad som lär vara meningen, eller att genom den föreslagna lagen icke åsyftas något upphävande av eller någon bestående ändring uti bestämmelserna i 15 § sparbankslagen utan endast en tillfällig eftergift från de av samma bestämmelser följande inskränkningarna i rätten att använda sparbanks vinst.

Det i förslaget vid hänvisningen till innehållet i nyssnämnda lagrum använda uttrycket 'överskott av vinsten' torde så tillvida vara mindre lyckligt, som det överskott, varom där talas, kan vara uppkommet av flera års vinst, medan i förslaget endast avses sista årets vinst och ordet vinst således skulle komma att i lagen användas i två olika betydelse.

Slutligen torde böra utsägas, att den utsträckta befogenhet att använda årsvinsten, som genom förslaget medgives, skall äga rum oberoende av vad det för sparbanken gällande reglementet innehåller i nämnda hänseende. Det lär nämligen varken vara lämpligt eller ens avsett, att sparbank för att under den korta tid, för vilken lagen skulle komma att gälla, kunna göra bruk av nämnda befogenhet skulle vara nödsakad att göra ändringar i reglementet. Att lagen härigenom även skulle kunna komma att beröra en eller annan sparbank, som uppbringat sina fonder till den i 15 § sparbankslagen angivna höjden, lär ej föranleda till betänkligheter.»

I anledning av lagrådets utlåtande har departementschefen till åberopade statsrådsprotokollet den 19 maj 1917 anført följande:

»Emot det remitterade förslaget hava lagrådets flesta ledamöter framställt tvänne anmärkningar i sak.

Dels har erinrats att enligt förslaget sparbank skulle bliva be-

rättigad anslå medel till välgörande eller allmännyttigt ändamål, ej blott i det fall att reglementet därom intet innehölle, utan jämväl då reglementet rentav innehölle förbud däremot. Att sålunda upphäva reglementets bestämmelser har synts dessa ledamöter icke tillrådligt.

Dels har framhållits, att med den föreslagna lagens avfattning de sparbanker, vilkas behållning, på sätt 15 § i sparbankslagen angiver, överskjuter 10 procent av insättarnas tillgodohavanden, skulle få dels utvidgad dels inskränkt rätt i de i paragrafen angivna avseenden, utvidgad såtillvida som till välgörande eller allmännyttigt ändamål enligt förslaget medel skulle kunna anslås, även om reglementet icke uttryckligen medgäve detta, inskränkt därigenom att förslagets begränsning i anslagsrätten träffade även dessa starkare sparbanker. Varken utvidgningen eller inskränkningen syntes hava varit med förslaget avsedd, men hinder mot ifrågavarande utvidgning syntes ej föreligga för det fall, att dylik användning av medel ej vore i reglementet förbjuden.

I det ämne, som den förstnämnda anmärkningen berör, har justitierådet von Seth icke delat majoritetens uppfattning, utan ansett att det borde utsägas, att den utsträckta befogenhet att använda årsvinsten, som genom förslaget medgäves, skulle äga rum oberoende av vad det för sparbanken gällande reglementet innehölle i nämnda hänseende. Det vore nämligen varken lämpligt eller ens avsett, att sparbank för att under den korta tid, för vilken lagen skulle komma att gälla, kunna göra bruk av nämnda befogenhet skulle vara nödsakad att göra ändring i reglementet. För egen del kan jag ej heller dela de betänkligheter, som i förevarande avseende av lagrådets flesta ledamöter uttalats mot det remitterade förslaget. Då sparbanksföreningens styrelse gjort ifrågavarande framställning, lärer därmed avsetts, att den friare användning av vinsten, som enligt förslaget skulle medgivas, skulle få äga rum oavsett reglementets föreskrifter i ämnet. I denna del ansluter jag mig således till vad justitierådet von Seth vid förslagets granskning därom uttalat.

Vad åter angår den senare av de båda anmärkningarna har jag funnit densamma böra föranleda en omarbetning av det remitterade förslaget, varigenom den icke avsedda verkan därav att inskränka på de starkare sparbankernas dispositionsrätt enligt 15 § i sparbankslagen undvikas. Någon betänklighet torde icke böra förefinnas att bereda även nämnda starkare sparbanker möjlighet att oberoende av reglementets bestämmelser anslå viss del av vinsten till välgörande eller allmännyttigt ändamål.»

Ehuru åtgärder av ifrågavarande slag under normala tider måste anses vara ägnade att väcka betänkligheter, har utskottet likväl, med hänsyn till nu rådande ekonomiska förhållanden och då den föreslagna lagen endast är avsedd att erhålla provisorisk giltighet, ansett sig böra tillstyrka bifall till det nu framlagda förslaget.

Utskottet.

Utskottet hemställer alltså,

att Kungl. Maj:ts förevarande framställning må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 5 juni 1917.

På bankoutskottets vägnar:

ERNST HEDENSTIERNA.

Reservation

av herr *Söderberg* i Hobborn.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

av första kammaren: herrar *Hedenstierna*, *Neiglick*, *Gustafsson*, friherre *Langenskiöld*, *Ekman*, *Wickman*, *Roos* och *Boberg* samt

av andra kammaren: herrar friherre *Adelswärd*, *Kristensson*, *Vahlquist*, *Berg* i Munkfors, *Olsson* i Blådinge, *Söderberg* i Hobborn, *Edbom* och *Jonsson* i Hä.
